

Tabak kweken in Wichelen

Onlangs ontving onze voorzitter een schrijven van Yvonne Van De Abeele, een uitgeweken Wichelaar die in Eisden woont. Zij had het over het kweken van tabak door haar vader en grootvader. In de eerste helft van de 20ste eeuw was dit een veel voorkomende activiteit op het platteland. Zij schreef het volgende:

“Zie hier nog een klein verslag van Wichelen, Margoot 108, Petrus Galle-Cuypers mijn grootvader en va V.D. abeele Jean planten allebei tabakplanten. De grootvader plante zware tabaksplanten, die bladeren waren smal en donkergroen.

Va plantte lichte tabak, die bladeren waren veel breder en lichtgroen.

De politie kwam de planten tellen, men mocht maar een zeker aantal hebben, hoeveel dat weet ik niet. Maar va hield altijd een paar plantjes opzij, onder 'n struik.

Daar moest taks op betaald worden, hoeveel? Als ze groot genoeg waren werden ze op n' ijzerdraad geregen door de dikste nerven om te drogen. Onder het dak van de keuken, waar het dak overstak werden de tabaksbladeren gedroogd. Vroeger sneden zij de tabaksbladeren zelf met 'n machien met de hand hakken. Maar die was niet fijn genoeg, dan gingen ze naar Lede om de tabak fijn te laten snijden die tabak konden ze daar zelfs laten parfumeren maar dat deden ze niet, ze hadden liever natuurlijke tabak.

In Wichelen zullen misschien nog mensen zich dat herinneren, de kleindochter Martine D'Haese herinnert zich nog en ons zonen. Vele groeten aan va en moe”

Jonge tabaksplant

Inderdaad, het kweken van tabak voor eigen gebruik kwam veel voor in de vorige eeuw. Maar waar komt de tabak oorspronkelijk vandaan? Lang voor het bij ons bekend was, gebruikten de indianen uit Zuid- en Midden-Amerika al tabak. Het zou een gebruik zijn dat al dateert van voor onze jaartelling. Het werd niet alleen als genotsmiddel maar ook om zijn vermeende geneeskracht gebruikt. Ook de manier waarop het verbruikt werd, verschilde van regio tot regio. Het werd gerookt, gesnoven, gedronken, als pleister gebruikt. Noord-Amerikaanse indianen rookten het in een pijp. Met de ontdekking van Amerika door Christoffel Columbus kwam tabak in Europa terecht. Het gebruik ervan kende een snelle verspreiding over het Europese vasteland en werd vooral gestimuleerd door zijn geneeskrachtige eigenschappen. In het begin van de 17de eeuw werden in onze streken de eerste tabaksplanten verbouwd.

Hoe ging het kweken van tabak in zijn werk? De meeste mensen die tabak voor eigen gebruik plantten, kochten hun kleine plantjes bij een kweker. Tabaksplanten zijn vorstgevoelig en worden in serres gezaaid, dan uitgeplant in potjes en als de vorst voorbij is, worden ze buiten in de tuin geplant. Mijn vader kocht zijn tabaksplantjes telkens bij de hovenier van het kasteel te Uitbergen. Op het domein stond er een grote serre. Er waren verschillende soorten tabak met verschillende smaken en zwaarte.

Eens de tabak geplant, groeit hij vrij snel tot een hoogte van 1,5 tot 2 m. Tabaksplanten hebben weinig last van ziekten. Als de bloemen beginnen te komen wordt het tijd om die te verwijderen, zodat de kracht meer in het blad gaat zitten. Hoe hoger het blad op de plant, hoe zwaarder de tabak. Als de bladeren volgroeid zijn, worden ze geplukt. Omdat niet alle bladeren tegelijk rijp zijn, worden ze een voor een geplukt. De bladeren moeten na het oogsten drogen. Hier bij ons werden de geplukte bladeren op een ijzerdraad geregen en onder een afdak, droog en liefst in de zon, te drogen gehangen.

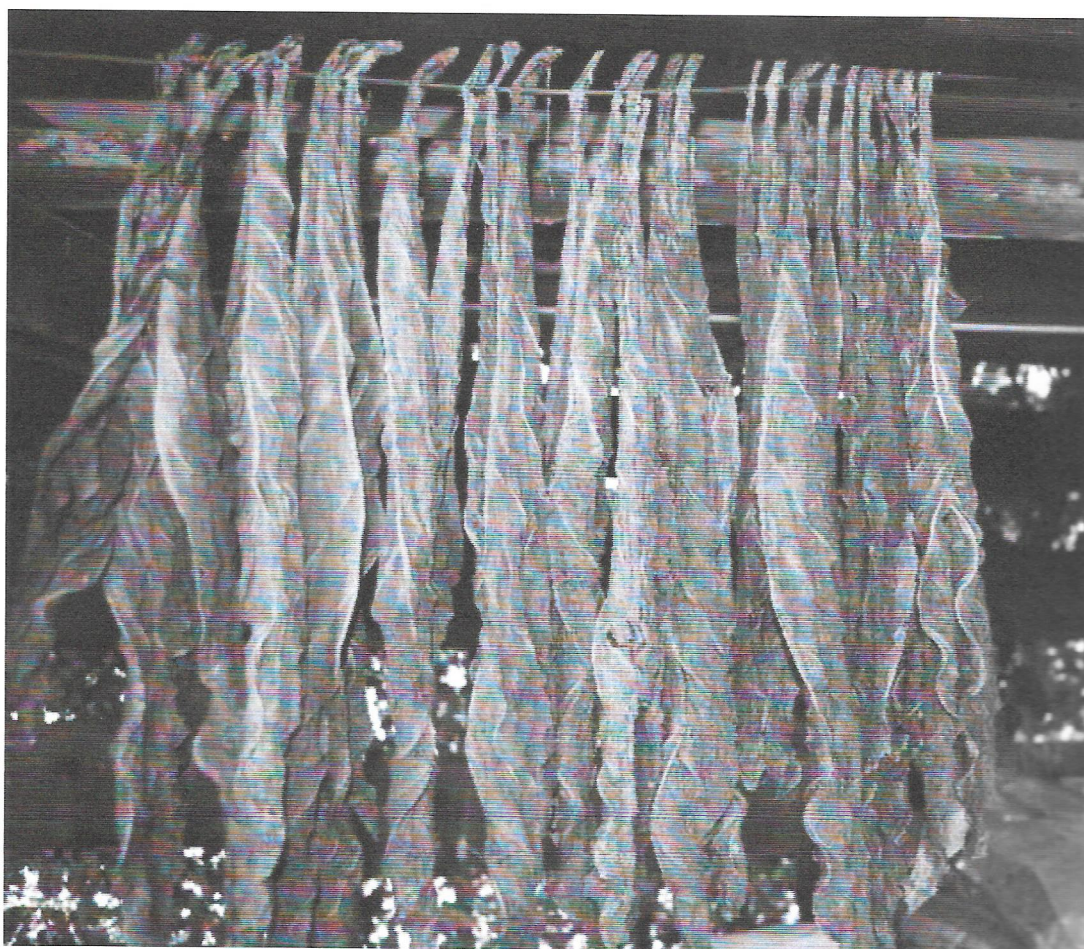
Nadat de tabak was geplukt en gedroogd, moest hij onder meer worden versneden om te worden verwerkt tot pijp-, snuif-, sigaren- of sigarettentabak. Dat gebeurde normaal gezien niet op de boerderij, maar in gespecialiseerde kerverijen. Dat waren soms industriële bedrijven, maar vaker nog vrij ambachtelijke, louter op de lokale markt georiënteerde familiebedrijfjes. Het kerven of versnijden van de tabak gebeurde naargelang van de soort en het doel volgens een grotere of kleinere snede.

Verschiedende tabaksbladeren, al dan niet ontdaan van de dikke nerf, werden in de goot bij elkaar gehouden. Vervolgens werden ze ofwel manueel ofwel met de grijper van de snijmachine vooruitgeschoven. Snijmachinetjes zoals deze waren natuurlijk alleen voor kleinschalige kerverijen zoals die nog tot in de jaren 1960 functioneerden. In sommige gevallen waren ze zelfs bij de boer zelf in gebruik. Tijdens de Tweede Wereldoorlog kende de teelt van tabak bijvoorbeeld een enorme (vaak illegale) toename door de rantsoenering. En het zijn dergelijke tafelmodellen die dan voor het versnijden werden gebruikt. Het resultaat was niet altijd even fijn van snede, maar het belangrijkste was de tabak, niet de afwerking. Het manueel versnijden was behoorlijk lastig, omdat altijd door een pak bladeren moest worden gesneden. Daarom waren de tafelmodelletjes vaak voorzien van een tandwieloverbrenging of een vliegwiel. Ook een schuine messnede hielp om meer kracht te kunnen ontwikkelen. Voor zover ik me kan herinneren werd ons vader zijn tabak gesneden bij Willockx aan het Steentje in Lede. De gesneden en voor consumptie geschikte tabak werd dan thuis op een droge en donkere plaats bewaard. Sommige snijders van tabak sjoemelden soms. Zo was er eentje in Wetteren die de jeugd per zak droge eikenbladeren betaalde, die hij dan later met de tabak mengde.

Arthur Matthijs tussen zijn tabaksplanten rond 1960

Drogende bladeren

Maar daar er op tabaksproducten taksen moeten betaald worden, ontsnapte de thuiskweker daar ook niet aan. Taksen op tabak vormen een grote bron van inkomsten voor de overheid. Dit heeft tot gevolg dat de keuze voor het heffen van taksen niet enkel gericht is op het verhogen van de volksgezondheid. Om het begrotingstekort te dichten, eerder dan uit gezondheidsredenen, wordt de hoogte van de belasting vastgelegd. Tabak is namelijk geen noodzakelijk goed, het wordt op grote schaal geconsumeerd, er zijn weinig goede substituten en de vraag ernaar is, althans op korte termijn, weinig aan veranderingen onderhevig. Dit maakt het een betrouwbare en gemakkelijk te hanteren bron van inkomsten voor de overheid. In België werd het verbouwen en verwerken van tabak vanaf 1879 aan een bijkomende accijnsheffing onderworpen. Momenteel wordt dit geregeld door het *“Ministerieel besluit betreffende het fiscaal stelsel van gefabriceerde tabak”*, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 22 augustus 1994. Als je tabak teelt voor eigen gebruik en je ouder bent dan 18 jaar, dan is het volgens de wet toegestaan op een maximale oppervlakte van 1 are. Men moest zelf aangeven dat men tabaksplanten staan had en dan kwam de veldwachter de planten tellen.

Momenteel wordt er door particulieren geen of bijna geen tabak voor consumptie gekweekt. Het is redelijk arbeidsintensief en weinig rendabel. Soms ziet men hier en daar nog een plant opduiken maar dan veelal als sierplant.

Paul Matthijs